רשב"ם

שאין כל האצבעות שוות. אבר תשמיש ומתוך שאין תשמישו של זה נוח לה כשל ראשון תשגע אותו: **מצוה וגוף גדול.** אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה: **אוכל פירות ולא שכר.** הלוה מעות לחבירך על קרקע לאכול פירות בנכייתא בזול [שתנכה] לו דבר מועט מן הדמים כמשכנתא דסורא (ב"מ דף סז:) והיינו ריוח גדול וגם מצוה היא שיש לו לוה שכר ריוח שצריך למעות לסחורה: **דלא מיגני בלא ק"ש.** שזהו מנהג דארמאין: **וא"ד.** על מטה ארמית ממש משום מעשה דרב פפא שהיתה ארמית אחת חייבת לו מעות ונכנס בביתה לגבות הימנה חנקה את בנה ונתנתו על המטה וכשנכנס רב פפא אמרה לו שב על המטה עד שאביא מעותיך וכן עשה כשבאתה אמרה המתה את בני וברח מן המדינה: **לא מינסוב גיורתא.** משום דאמרינן גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה (סנהדרין לד.): **מפני שהשטן מרקד.** לאו דווקא אלא משונג כדמפרש לקמן: **וביומי ניסן.** שהאמתים עולין וגם נבו ונוגח: **ריש שורא בדיקולא.** רבותא היא אפילו כשראש השור בתוך הסל שהוא אוכל בו וטרוד באכילתו: **שדי דרגא.** פן יעלה אחריך: **ניזהא דשורא.** לחש על השור שלא ינגחנו כך פירש רבינו. ונראה בעיני שאינו לחש אלא גערה שגוער בו בלשון הזה להבריחו מעליו או כדי שיעשה מלאכה וכן כולן: **ניזהא.** גערה: **ניזהא דארבא.** כדי למושכה בחבל ולהוליכה לנהר: **אמר אביי עור ודג בו.** לקמן מפרש להו ואזיל: **משלא דלגא.** הישן על העור קודם שתגמר עבודתו. לגלא הוא עבדן כדאמרי' בב"ב (דף ה.) אדרבעה לגלא ואדרבעה לגלגא: **חמימי שדא עליה.** אם רגיל לשפוך מים חמין יותר מדאי על בשרו: **מאן דמחוור לבושיה.** ולבישה להו מקמי שמנה יומי דאכתי לא מטו שמנה יומי שביבסן הנהו כיסי הדרי ואיכא בהו חיותא וקשין לדבר אחר גרעת: **בהדרא.** בחוזק: **דחד הוי בעל דינך ותרי.** לסהדו עלך ויחלקו בין שלשתן ומתוך שנאה שנחלקת עמהן יעשו עליך קנוגיא זו לתבוע ממך: **אל תעמוד על המקח.** לסחור והמוכר ישראל הוא ואין לך דמיס לקנות המקח ונמצא מפסידו חנם שלא יקחנו אחר מאחר שאתה מהפך בו: **בנדה דאורייתא.** קודם שהחמירו על עצמן ליבש שבעה נקיים ואפילו רואות כל שבעה טובלות בגיל שמונה ומשמשות ואל תזקק באותו הלילה הואיל והיום ראתה והוחזק מעין פתוח דילמא שפעה זיבה בשעת תשמיש: **שמא תפתח.** ותחתיה חלל מלא מיס: **בנחמני.** אביי ולפי שגילו רבה בר נחמני קרוי כן:

גזייתא

שאין כל האצבעות שוות מצוה וגוף גדול אוכל פירות ולא שכר מצוה וגוף טהור נושא אשה ולו בנים ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו אל תדור בשכנציב משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא [ג]ואל תשב על מטת ארמית איכא דאמרי דלא תיגני בלא קרית שמע ואיכא דאמרי דלא תינסב גיורתא ואיכא דאמרי ארמאית ממש ומשום מעשה דרב פפא ואל תבריח עצמך מן המכס דילמא משכחו לך ושקלי מנך כל דאית לך ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם מפני שהשטן מרקד בין קרניו אמר רבי שמואל בשור שחור וביומי ניסן [ד]תני רב אושעיא [א]מרחיקין משור תם חמשים אמה משור מועד כמלא עיניו תנא משמיה דרבי מאיר ריש תורא בדיקולא סך לאיגרא ושדי דרגא מתותך אמר רב ניזהא דתורא הן הן ניזהא דאריה זה זה ניזהא דגמלא דא דא ניזהא דארבא הילני הייא הילא והילוק הוליא אמר אביי עור דג וכום חמין וביצים וכנים לבנים כולן קשין לדבר אחר עור מאן דגני אמשכא דצלא דג שיבוטא ביומי ניסן כום שיורי כסא דהרסנא חמין חמימי דחמימי משדרו עילויה ביצים מאן דמדרך אקליפים כינים לבנים מאן דמחוור לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומי והדר לבוש לה בריין הנך כינים וקשין לדבר אחר אמר רב פפא ביתא דאית ביה שונרא לא ניעול בה אניש בלא מסני מאי טעמא משום דשונרא קטיל לחייויא ואכיל ליה ואית ביה בחייויא גרמי קטיני ואי יתיב לה גרמא דחייויא אכרעיה לא נפיק ואסתכן ליה איכא דאמרי ביתא דלית ביה שונרא לא ניעול ביה אניש [ה]בהכרא מאי טעמא דילמא מיכריך ביה חויא ולא ידע ומסתכן ג' דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי את רבי (מק"ש סימן) אל תעש מום בעצמך מאי היא לא תיהוי לך דינא בהדי תלתא דחד הוי בעל דינך ותרי סהדי [ה]ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים אשתך טבלה אל תזקק לה לילה הראשונה אמר רב ובנדה דאורייתא הואיל והוחזק מעין פתוח דילמא משכה זיבה דברים צוה רבי יוסי בר' יהודה את רבי [ב]אל תצא יחידי בלילה ואל תעמוד בפני הנר ערום ואל תכנס למרחץ חדש שמא תפחת עד כמה אריב"ל עד י"ב חדש ואל תעמוד בפני הנר ערום דתניא [ו]העומד בפני הנר ערום הוי נכפה [ז][ג]והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפין ת"ר [ד]המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה אותו תינוק נכפה ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא אבל הוי בר שתא לית לן בה ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה אבל גני להדי רישיה לית לן בה ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילויה אבל מנח ידיה עילויה לית לן בה [ח]אל תצא יחידי בלילה דתניא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו מעיקרא הוו שכיחי כולי יומא זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא אמרה ליה אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו סכנתיך אמר לה אי חשיבנא ברקיע גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם אמרה ליה במטותא מינך שבק לי רווחא פורתא שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות ותו חדא זמנא פגעה ביה באביי אמרה ליה אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו הוה סכנתיך א"ל אי חשיבנא ברקיע גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם הא קא חזינן דעברה אמרי הני

גזייתא

לא [טוש"ע ח"מ סי' קד סעי' ד]:

ב [מיי' פ"ה מהל' דעות הל"ט]:

סו ג מיי' פכ"ח מהלכות אסורי ביאה הלכה י סמג לאוין קכו טוש"ע או"ח סי' רמ סעיף יח וטוש"ע יו"ד סימן כה סעיף ה:

סז ד טוש"ע או"ח סי' רמ סעיף טז:

רבינו חננאל

מצוה וגוף גדול אוכל פירות ולו שכר. כלומר, מלוה את חברו ועושה מצוה ומשתלם ממנו מן השכר. מצוה וגוף נקי נושא אשה ולו בנים. **ארבעה** דברים צוה רבינו פפא, שהיה נושה בארמאי ממון ובא לביתו לפרעו, והיה לאותו ארמאי בן ומת, והיה מוטל על המטה. כיון שנכנס רב פפא אמר לו שב על המטה, כיון שישב על המטה בצק כי אתה הרגת את בני כו'. איכא דאמרי אל תשב, את תישן בלא ק"ש. איכא דאמרי לא תנסב גיורת. ואל תבריח עצמך מן המכס, דאי משכחי ליה ביידך שקלי לכוליה עסקך. ואל תעמוד בפני השור וכו' נזהא דתורא וכו'. **שלשה** דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי בעצמך, מאי היא לא יהוי לך דינא בהדי תלתא, דחד הוי בעל דין ותרי מיניהו סהדי. ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים, שנמצאת מפחית המקח בעיני בעליו. אשתך טבלה אל תזדקק לה לילה הראשון. אמר רבא בנדה דאורייתא שטובלת בתשלום שבעת ימים לראייתה, הואיל והוחזק מעין פתוח, אבל בסופרת שבעה נקיים לא. וכן עוד צוה ר' יוסי בר' יהודה אל תצא יחידי בלילה, ואל תעמוד בפני הנר ערום, ואל תכנס במרחץ חדשה שמא תפחת. העומד בפני הנר ערום נכפה, והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפים. ת"ר המשמש מטתו ותינוק קטן בה נכפה. **אגרת** בת מחלת שנראת לר' חנינא ולאביי פשוטה היא.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נזהא. נ"ב ולשון מהא הוא המדבר בקושי ובחזקה והתרפה לכך הוא הלחם להתרים פי המזיק עיין רש"י בפ' הוו בודקין דף מ"ח ע"ב:

מוסף רש"י

בלא ק"ש. שתהא מטתך דומה למטת ארמית (ברכות ח:). **ארמאית** ממש. על מטת ארמית (שם). **ומשום** מעשה **דרב פפא.** שאמרה לו שב על המטה והיה בנה מת מוטל עליה והיתה רוצה להעלות עליו ואומר שיבא עליו והרגו (שם). **משור תם.** שלא נגח אדם (ברכות לג.). **משור מועד.** שנגח ג' פעמים (שם). **בדיקולא.** סל שתולין בו תבן בראשו ואוכל (שם). **ושדי דרגא מתותך.** לאו דוקא, אלא כלומר הזהר ממנו הרבה (שם).

(ב) [נדה סו.], ג) ברכות ח: [וע"ש כמה שנויים בין המעשה שהובא שם ובין מה שהביא רש"י ורשב"ם], ג) ברכות לג., ד) [בתמיד לב. איתא בהברא ופי' המפרש בחוצן וכ"א בערוך ערך הבר ע"ש ועי' תוריות יב. ובכריתו' ה:] ובפירוש רש"י שם], ה) [ב"מ נח: ע"ש], ו) [מס' ד"א פי"א ושם איתא דמו בראשו], ז) [מס' כלה נדה ז:. ושם איתא הרי זה מגונה], ח) [ברכות מג: תולין לא.], ט) [ועי' רש"י סנהדרין מא: ד"ה מנהיותא וכו' משמע כפי' שכתב הרשב"ם הכא לשון גערה],

(ג) רש"י ד"ה בנדה. נ"ב ולשון מהא הוא המדבר בקושי ובחזקה והתרפה לכך הוא הלחם להתרים פי המזיק עיין רש"י בפ' הוו בודקין דף מ"ח ע"ב:

(ד) [נדה סו.], ה) [ע"ש כמה שנויים בין המעשה שהובא שם ובין מה שהביא רש"י ורשב"ם], ו) [ברכות לג., ד) [בתמיד לב. איתא בהברא ופי' המפרש בחוצן וכ"א בערוך ערך הבר ע"ש ועי' תוריות יב. ובכריתו' ה:] ובפירוש רש"י שם], ז) [ב"מ נח: ע"ש], ח) [מס' ד"א פי"א ושם איתא דמו בראשו], ט) מס' כלה נדה ז:. ושם איתא הרי זה מגונה], י) [ברכות מג: תולין לא.], כ) [ועי' רש"י סנהדרין מא: ד"ה מנהיותא וכו' משמע כפי' שכתב הרשב"ם הכא לשון גערה],

גזייתא. כשמהלכים במבואות שבילי כרמים וסוסיהן משתמטין מכאן ובורחין בייסוב לתו ולבדי להו: **ראשה אסיה.** רופא ואמרי לה ת"ח ותרוייהו חד טעמא: **סוסיה.** משום דהוא נטירותא בקרתא מאויבים ומגנבים: **ולא פיגסב ארי.** נשיס שמא תתיעלנה עליך רעה: **נסיב גלא.** שאם תתיעלנה השליטת מגלה לך: **פשוט גבילתא.** הפשט עורה: **סלקא לאיגרא שירותך בדרך.** כשתצא לדרך אפי' קרובה לא ומזונותיך עמך: **מאה קרי בזוזא פותי כנפיך להוי.** אפילו המזונות בזול אעפ"כ הוליאם עמך: **לא תשתי סמא.** לא תלמד לשתות סמים מפני שתקבע להון ווסת ויהא לבך שואלך ותפזר מעות. ג"א לא תהא רגיל לשתות סממנים כדאמר (לעיל מב:) (כולהו שקייני) דמעלי להאי קשה להאי: **לא תשוור ניגרא.** פסיעה גסה שנוטלת מאור עיניים: **ולא תעקר ללא.** שן ממש משום חולי: **דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימי.** כלומר עתידין לגדל ותגדל אימתן וינקמו ממך: **אדחלא אכרעך וזינך וזין.** בעוד שהחול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור מהרה ותקנה ותביא ותמכרנו: **זין ויחרט.** כלומר אם יוקיר יכול אתה להתחרט על שהחרת למכור: **בר מחמרא.** שמא אילו לא מכרו היה מחמיץ: **שרי ליסך ופתח שקיך.** קבל המעות תחלה ותנם בתוך כיסך ואח"כ פתח השק ותנם לוקח: **קבא מארעא ולא כורא מאיגרא.** מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט מלהשתכר הרבה במקום רחוק: **סמרי בחלוזך לבי סודנא רהוט.** אם יש תמריס באותו כלי שנותנין בו תמרים מהר לעשות מהם שכר שאם תמתין תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד: **מאי סודנא.** למה נקרא עושה שכר סודנא: **סוד נאה.** עלה טובה היא שהרי מתעשרין הימנה: **וגמילות חסדים.** יכול לתת הימנה לעניים לעשות מהן צדקה וחסד שהרי אין בה קרן גדול: **כל אגב גייא בעיא.** כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ואמנה גביא בעי כלומר עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טורח: **מעות רעות.** דפרע ליה מיהליה זוזא זוזא: **לא תרבה בגנות.** כלומר אל תהי רגיל לעשות דבריך בפרהסיא במקום מגולה: **משוס מעשה שהיה.** דדוד ובת שבע דכתיב (שמואל ב יא) וירא (והנה) אשה רוחצת מעל הגג: **משוס ממון.** שמבזבזת לו ממונך: **דמשייר מקידושא.** שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה: **רווק.** פנוי:

תני

רשב"ם

גזייתא. כשהולכין במבואות שבילי כרמים וסוסיהן משתמטין ובורחין בייסוב: **דרישא אסיה.** רופא מפני שטרוד ברפואותיו ואינו עוסק בצרכי ציבור: **ולא תדור במקא דלא ליף בה סוסיה.** כלומר שאין בה סוס משום דהוי נטירותא דקרתא מגנבי לדלוף אחריהן ולתופסן: **ולא תגסוב ארי נשי.** שלא תתיעלנה עליך רעה: **נסיב גלא.** שאם תתיעלנה השליטת מגלה לך: **פשוט גבילתא בשוקא.** פשוט עורה בשכר: **סלקא לאיגרא שירותך בידך.** כשתצא לדרך אפי' במקום קרוב מזונותיך עמך: **מאה קרי בזוזא פותי כנפיך להוי.** אפילו המזונות בזול יהיו עמך: **לא תשתי סמא.** אל תשתה סמים מפני שנקבע להם ווסת ויהא לבך שואלך ותפסיד מעות ואפילו לרפואה לא תישתי אם אפשר לרפואה אחרת: **לא תשוור ניגרא.** פסיעה גסה נוטלת מאור העינים. ואית דמפרשי ניגרא אמת המים ורגילין בני אדם לקפוץ מעבר זה לעבר זה לקצר דרכן: **לא תעקר ללא.** שן ממש ומשום חולי שסופו תרפא: **דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימין.** כלומר עתידין ליגדל ותגדל אימתן וינקמו ממך: **אדחלא אכרעך וזינך וזין.** בעוד החול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור מהרה ותקנה ותביא ותמכרנו: **זין ויחרט.** כלומר אם יוקיר יכול אתה להתחרט על שהחרת למכור: **בר מחמרא.** שמא אילו לא מכרו היה מחמיץ: **שרי ליסך ופתח שקיך.** קבל המעות תחלה ותנם בתוך כיסך ואח"כ פתח השק ותנם לוקח: **קבא מארעא ולא כורא מאיגרא.** מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט מלהשתכר הרבה במקום רחוק: **סמרי בחלוזך לבי סודנא רהוט.** אם יש תמריס באותו כלי שנותנין בו תמרים מהר לעשות מהם שכר שאם תמתין תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד: **מאי סודנא.** למה נקרא עושה שכר סודנא: **סוד נאה.** עלה טובה היא שהרי מתעשרין הימנה: **וגמילות חסדים.** יכול לתת הימנה לעניים לעשות מהן צדקה וחסד שהרי אין בה קרן גדול: **כל אגב גייא בעיא.** כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ואמנה גביא בעי כלומר עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טורח: **מעות רעות.** דפרע ליה מיהליה זוזא זוזא: **לא תרבה בגנות.** כלומר אל תהי רגיל לעשות דבריך בפרהסיא במקום מגולה: **משוס מעשה שהיה.** דדוד ובת שבע דכתיב (שמואל ב יא) וירא (והנה) אשה רוחצת מעל הגג: **משוס ממון.** שמבזבזת לו ממונך: **דמשייר מקידושא.** שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה: **רווק.** פנוי:

תני

ולא תימא כהנא אנא. פירשתי בגלו עובדין (לעיל דף מט:): **אמר רב פפא אי לאו דרמאי שיכרא לא איעתרי.** ובשילהי גלו עובדין (שם) קאמר רב פפא אי לאו דנסיבי כהנתא לא איעתרי י"ל דהא והא גרמא ליה:

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. והא דאמרינן בפ"ב דבילה (דף טז:) דבהולאת שבתות וימים טובים אם פותח פותחין לו היינו בשלו אם יש לו: **דמשייר מקדושא לאבדלתא.** שמונע שתייתו בשביל הבדלה ותימה דהא דוקא [מ] קידוש ליל קודש לכיבוד יום אבל הבדלה אינה קודמת [נ] ומפרש מורי הר"י דקידוש יום קרי כיבוד יום והכי איתא בירושלמי פרק שלשה שאכלו רבי יוסי בשם רבי יעקב ב"ר אדא איזהו כיבוד יום בפה"ג: שראה

גזייתא נינהו דשמטי סוסיא ואתו דברי להו [פ](וא"ל) רב לרב אסי לא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא ולא נבח בה כלבא ואל תדור בעיר [ס]דריש מתא אסיא ולא תנסיב תרתי אי נסבת תרתי נסיב תלת א"ל רב לרב כהנא הפוך בנבילתא ולא תיפוך במילי [נ]א פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא ולא תימא כהנא אנא וגברא רבא אנא וסניא בי מלתא סלקת לאיגרא שירותך בהדך מאה קרי במתא בזוזא תותי כנפיך ניהוו א"ל רב לחייא בריה לא תשתי סמא ולא תשוור ניגרא ולא תעקר ככא ולא תקנא בחייוא ולא תקנא בארמאה תנו רבנן ג' אין מתקנאין בהן ואלו הן נכרי קטן ונחש קטן ותלמיד קטן מ"ט דמלכותייהו אחורי אודנייהו קאי א"ל רב לאיבו בריה טרחי בך בשמעתא ולא מסתייע מילתא תא אגמרך מילי דעלמא אדחלא אכרעיך זבינך זבין כל מילי זבין ותחרט בר מחמרא דזבין ולא תחרט שרי כיסיך פתח שקיך קבא מארעא ולא כורא מאיגרא תמרא בחלוזך לבית סודנא רהיט ועד כמה אמר רבא עד תלתא סאה אמר רב פפא אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי א"ד א"ר חסדא אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי מאי סודנא אמר רב חסדא סוד נאה וגמילות חסדים אמר רב פפא כל אגב גביא בעי כל אשראי ספק אתי ספק לא אתי ודאתי מעות רעות נינהו ג' דברים א"ר יוחנן משום אנשי ירושלים כשאתה יוצא למלחמה אל תצא בראשונה אלא תצא באחרונה כדי שתכנס בראשונה [נ]ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות [ע]והוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו [פ](א"ר) שלשה דברים א"ר יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים אל תרבה [נ]בגנות משום מעשה שהיה בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה [נ]והוי זהיר באשתך מחתנה הראשון מ"ט רב חסדא אמר משום ערוה רב כהנא אמר משום ממון [פ] הא והא איתנהו אמר רבי יוחנן [ב]שלשה מנוחלי העוה"ב אלו הן הדר בא"י והמגדל בניו לתלמוד תורה והמבדיל על היין במוצאי שבתות מאי היא דמשייר מקידושא לאבדלתא א"ר יוחנן שלשה מכריז עליהן הקב"ה בכל יום על רווק הדר בכרך ואינו חוטא ועל עני המחזיר אבידה לבעליה ועל עשיר המעשר פירותיו בצינעה רב ספרא רווק הדר בכרך הוה

מסורת הש"ס

א) [ל"ל א"ל], ב) ב"ב קי. ע"ש, ג) לעיל קיב. שבת קיח. ע"ש, ד) [לעיל קיב.], ה) [ליתא בע"י], ו) ס"א בגגות, ז) [עי' בפירוש רשב"ם ב"ב לא: ד"ה בי ממעוה וע"ש לא.], ח) כל מילי, ט) [ברכות מג:], י) [ב"ש יח:], כ) [וכב"ב קי. מפ' ר"ת בע"א ע"ש בתו' ד"ה ולא], ל) [ד"ה אמר], מ) [לעיל קה:], נ) [עיין מהרש"א בחידושי הלכות],

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום ממון והא:

גליון הש"ם

גמ' דריש מתא אסיא. עי' תוס' ב"ב דף קי. ד"ה ולא תימא:

מוסף רש"י

רשקיל אגרא. כלומר הפשיטנה בשוק בשכר לענין כל ואין כאן חילול השם כלל, ולא קרינא ביה ומסגיאי אהכו מוחא, דלדשקיון ליה במקכת שבת (קיד.) בת"ח שיש רבב על בגדו, אבל לעשות מלאכה להפרנסה אין גנאי (רשב"ם ב"ב קי.). **ולא תימא כהנא אנא.** כהן אני וחשוב וגנאי לי הדבר (שם). **אמר רב פפא אי לא דרמאי שיכרא.** רב פפא מוכר שכר היה כדאמר באיזהו נשך (ב"מ סה.) טרשא דרב פפא שכראי לא פסיד (ברכות מד:). **ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.** לא יעיל על אחרים כבוד שבתותיו (שבת קיח.).

עין משפט
נר מצוה

סח א מיי' פ"י מהלכות מתנות עניים הלכה יח טור שו"ע יו"ד סימן רנה סעיף ח:
ב [טור או"ח סי' רלז]:

רבינו חננאל

אמר ליה רב לרב כהנא הפוך בבלה ולא תהפוך במילי. נטוש נבלה ושקול אגרא, ולא תימא אנא גברא רבא וזילא בי מילתא. **סלקת לאיגרא שירותיך בהדך,** כלומר כבר סעודתך תהיה עמך. קרי בזוזא במתא, ונזדמן לך קרא בשדה, אל תזלזל בו אלא הביאהו בידך. אמר ליה רב לחייא בריה לא תשתה סמא, דמתנהג גופך בהאי. ולא תשדי באיגרא, כי המעלות מכחישות הגוף. ואל תעקר ככא מפני העין. פי', ככא המכתש [שבפה] והוא אלצרם בלשון ישמעאל וכדכתיב ובטלו הטוחנות כי מ(י)עטו, כלומר, אם יכאב לך אל תעקרהו שמא תכחש עינך. ואל תקני בחויא ולא בארמאה, שמא יפגעו בך. ולא תשוור ניגרא. אמר ליה רב לאיבו בריה, טרחי בך בשמעתא ולא אסתייעא מילתא, תא אגמרך מילי דעלמא. אדחלא דאורחא, פי' בעודנו אבק הדרך על רגליך קודם שתרחצם, זבינך זבון כל מילי זבין ואיחרט וכו'. **שלשה דברים צוה ר' יהושע.** אל תרבה בגגות משום מעשה שהיה, מעשה דדוד שעלה על הגג וראה בת שבע ושלח ולקחה. ובתך בגרה שחרר עבדך ותן לה. הוי זהיר באשתך מחתנה ראשון, או בערוה או בממון. א"ר יצחק שלשה מנוחלי העוה"ב, הדר בארץ ישראל והמגדל בנו לתלמוד תורה והמשייר יין מן הקידוש כדי להבדיל עליו. שלשה הקב"ה מכריז עליהן. על רווק הדר בכרך, כגון ר' הושעיא ור' חנינא דהוו יתבי בשוק של זונות ולא מדלי עינייהו ומסתכלי בהו. וכד משתבעי אמרי הכי, בחיי רבנן קדישי ארעא. ועל העשיר המעשר פירותיו בצנעה, ועל עני המחזיר אבדה לבעלה. רב ספרא רווק הדר בכרך הוה כו'.

שראה בו דבר ערוה. ואם תאמר דבאלו מליאות (ב"מ דף נב: ופס) אמרינן אוכל לפרוק ושונא לטעון מלוה בשונא כדי לכוף את יקרו והשתא מה כפיית יקר שייך כיון דמלוה לשנאתו וי"ל כיון שהוא שונאו גם חביבו שונא אותו דכתיב (משלי כז) כמים הפניס לפנים כן לב האדם לאדם ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יקר:

ט) **ואין** לו בנים. גרשה דוקא על ידי פשיעתו שאינו מתעסק בפרי' ורביה דומיא דאחריני ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו ופיאות בבגדו מיירי בשיש לו ואינו מניחן אי נמי אפי' אין לו ᵒיש לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב דלאשכחן (סוטה דף יד.) במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה והא דאמרי' (שבת דף מט.) תפילין צריכין גוף נקי כאליעזר היינו דאמפרש שלא יפיח בהן ולא ייגע בהן ובשעת ק"ש כדי לקבל עליו מלכות שמים שלימה בקל יכול ליזהר:

שלשה חייהן אינם חיים הרתחנין כו'. תימה דבפרק המניח (ביצה דף לב.) תניא ג' חייהן אינם חיים המלפה לשלחן חבירו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שיסורין מושלין בגופו ואמאי לא מני לכולהו הכא ויש לומר דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו תולדת האדם משום דלעיל נמי מיירי דדמי להנך שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס: ומאן שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי אלא פשיטא שונא ישראל [ג]ומי שריא למסניה והכתיב [3]לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו [ד]כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה רב נחמן בר יצחק אמר [ה]מצוה לשנאתו שנאמר [4]יראת ה' (שונאי) רע אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה אמר ליה אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה תנו רבנן [ו]שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה אלו הן הכלבים והתרנגולין [ז]והחברין וי"א אף הזונות וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל ת"ר שלשה אוהבין זה את זה אלו הן הגרים ועבדים ועורבין ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה ותנא קמא זימנא [ח]דכתובתה מרובה אי נמי יש לו בנים הימנה [ט]ולא מצי מגרש לה חמשה דברים צוה כנען את בניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואהבו את הזמה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת ששה דברים נאמרים בסוס אוהב את הזנות ואוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קמעה [י]וי"א אף מבקש להרוג בעליו במלחמה שבעה [יא]מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים [יב]ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלים מרגליו וי"א [יג]אף [יד]מי שאין מיסב בחבורה של מצוה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מניין [טו]שאין שואלין בכלדיים שנאמר [5]תמים תהיה עם ה' אלהיך ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר [6]כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלכא [טז]עשית להקמותיה על כל מלכותא] והיושבת על דם טהור אסורה לשמש עד כמה אמר רב עונה [יז]תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי (יח) הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביה שמו הוא רבי יצחק בן טבלא הוא רבי יצחק בן חקלא הוא רבי יצחק בן אלעא (יט) הוא רבי

תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא [כ]צהבו פניו דרב ספרא אמר לו רבא לאו כגון מר אלא כגון רב חנינא ורב אושעיא דהוו אושכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאני לזונות ועיילי להו [כא]אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו ומומתייהו הכי בחייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל: שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד [כב]על מדותיו שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן [כג]המדבר א' בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו [כד]והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא נגדיה לזיגוד א"ל [כה]טוביה חטא וזיגוד מינגד אמר ליה אין דכתיב [1]לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה שם רע בעלמא קא מפקת ביה אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר [2]כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שונא אילימא שונא נכרי והא [כו]תניא שונא הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס: אלא שונא ישראל ולא שונא נכרי

מאי שונא. כלומר מי הוא שונא שאמר הכתוב: ה"ג **אי נימא שונא ישראל.** כלומר שהוא שונא ישראל מי שרי למיסנייה ומסתמא לאו בדשעיי אייני קרא: **הרחמנין.** יותר מדאי. והני אלשה מילי דבר התדיר בהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חייס שאין לו מנוחה: **אין הדעת סובלתן.** של בריות: **המתגאה על הציבור בחנם.** נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן: **לוה כנען את בניו.** כלומר מנהגן כן הוא כאילו לוה עליהן אביהן ונפקא מינה שצריך אדם ליזהר מהן: **בחבורה מצוה.** כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן: **גלדיים.** בעלי אוב כך פירש רבינו. ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האובות[ט]. ואני שמעתי חוזים בכוכביס[י] וכן עיקר: **המיס פהיס.** להיות בוטח בו בכל קורות ונולדות הבאות לך: **היושבת על דם טהור.** אשה שכלו ימי טוהר שלה והגיע ליל ארבעים ואחד לזכר או ליל שמונים וא' לנקבה שאם תראה עכשיו תהא נדה אסורה לשמש ואע"פ שלא ראתה דהואיל ולמודה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה גזירה שמא תראה ותשמש: **עונה.** יום ולילה כך פירש רבינו. ולא נהירא אלא ליל אחד דהיינו ליל ארבעים ואחד כדמפרש רבה (נדה דף סג:) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה עונה ומפרש או יום או לילה:

רבי

תני תנא. להך מתניתא שלשה מכריז הקב"ה עליהן לשבח: **ומומתייהו.** שבועה שלהן: **חטא.** בעבירה: **שם רע הוא דקא מפקת עילויה.** מאחר שאין אתה נאמן בעדות לא יתקבל עדותך אין לך עליך מצוה להעיד הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל (ויקרא יט): **דכתיב לא יקום עד אחד וגו'.** כלומר המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו: **מותר לשנאתו.** הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו אע"פ שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאתו שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע: **מאי שונא.** כלומר מי הוא שונא שאמר הכתוב: ה"ג **אי נימא שונא ישראל.** כלומר שהוא שונא ישראל מי שרי למיסנייה ומסתמא לאו בדשעיי אייני קרא: **הרחמנין.** יותר מדאי. והני אלשה מילי דבר התדיר בהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חייס שאין לו מנוחה: **אין הדעת סובלתן.** של בריות: **המתגאה על הציבור בחנם.** נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן: **לוה כנען את בניו.** כלומר מנהגן כן הוא כאילו לוה עליהן אביהן ונפקא מינה שצריך אדם ליזהר מהן: **בחבורה מצוה.** כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן: **גלדיים.** בעלי אוב כך פירש רבינו. ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האובות[ט]. ואני שמעתי חוזים בכוכביס[י] וכן עיקר: **המיס פהיס.** להיות בוטח בו בכל קורות ונולדות הבאות לך: **היושבת על דם טהור.** אשה שכלו ימי טוהר שלה והגיע ליל ארבעים ואחד לזכר או ליל שמונים וא' לנקבה שאם תראה עכשיו תהא נדה אסורה לשמש ואע"פ שלא ראתה דהואיל ולמודה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה גזירה שמא תראה ותשמש: **עונה.** יום ולילה כך פירש רבינו. ולא נהירא אלא ליל אחד דהיינו ליל ארבעים ואחד כדמפרש רבה (נדה דף סג:) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה עונה ומפרש או יום או לילה:

רבי

רשב"ם

תני תנא. להך מתני' שלשה הקב"ה מכריז עליהן לשבח: **ומומתייהו.** שבועה שלהן: **חטא.** בעבירה: **שם רע הוא דקא מפקת עילויה.** מאחר שאין אתה נאמן בעדות לא יתקבל עדותך אין לך עליך מצוה להעיד הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל (ויקרא יט): **דכתיב לא יקום עד אחד וגו'.** כלומר המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו: **מותר לשנאתו.** הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו אע"פ שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאתו שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע: **מאי שונא.** כלומר מי הוא שונא שאמר הכתוב: ה"ג **אי נימא שונא ישראל.** כלומר שהוא שונא ישראל מי שרי למיסנייה ומסתמא לאו בדשעיי אייני קרא: **הרחמנין.** יותר מדאי. והני אלשה מילי דבר התדיר בהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חייס שאין לו מנוחה: **אין הדעת סובלתן.** של בריות: **המתגאה על הציבור בחנם.** נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן: **לוה כנען את בניו.** כלומר מנהגן כן הוא כאילו לוה עליהן אביהן ונפקא מינה שצריך אדם ליזהר מהן: **בחבורה מצוה.** כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן: **גלדיים.** בעלי אוב כך פירש רבינו. ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האובות[ט]. ואני שמעתי חוזים בכוכביס[י] וכן עיקר: **המיס פהיס.** להיות בוטח בו בכל קורות ונולדות הבאות לך: **היושבת על דם.** אף על פי שפסק המעיין שלא ראתה: **עונה.** יום ולילה צריכין להמתין:

רבי

א [מיי' פ"ג מהל' דעות הלכה ו]:
סט ב מיי' פי"ג מהל' רוצח הלכה יד סמג לאוין רג טוש"ע חו"מ סימן כח סעיף ג [עי' בהגהה' מיי' פ"ד מהלכות עדות הל' ג]:
ע ג מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ה ופי"ג מהלכות רוצח הלכה יד טוש"ע חו"מ סימן עבב סעיף יא:
עא ד ה מיי' שם סמג עשין פח טור שו"ע שם:
עב ו טוש"ע יו"ד סי' רסה סעיף יב בהג"ה:
עג ז מיי' פי"ח מהלכות ע"ז הלכה טז סמג לאוין מז טוש"ע יו"ד סימן קנט סעיף ח:

תורה אור השלם

1. לא יָקוּם עֵד אֶחָד
בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל
חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר
יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים
אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים
יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו
2. כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ
רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ
מֵעָזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב
עִמּוֹ: שמות כג ה
3. לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ
בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת
עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו
חֵטְא: ויקרא יט יז
4. יִרְאַת יְיָ שֹׂנֵאת רָע
גֵּאָה וָגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָע וּפִי
תַהְפֻּכוֹת שָׂנָאתִי:
משלי ח יג
5. תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְיָ
אֱלֹהֶיךָ: דברים יח יג
6. אֲדַיִן דָּנִיֵּאל דְּנָה הֲוָא
מִתְנַצַּח עַל סָרְכַיָּא
וְאַחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא כָּל קֳבֵל די
רוּחַ יַתִּירָא בֵּהּ וּמַלְכָּא
עֲשִׁית לְהַקָּמוּתֵהּ עַל כָּל
מַלְכוּתָא: דניאל ו ד

רבינו חננאל

שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר, ומי שאינו עומד על מדותיו. שלשה הקב"ה שונאן, המדבר אחת בפה ואחת בלב, והיודע עדות לחברו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה יחידי ומעיד לו, כי הא דטוביא חטא אתיא זיגוד ואסהיד עליה ונתחייב מלקות כו'. שלשה חייהם אינן חיים, הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת. אמר רב יוסף כולהו איתנהו בי. ארבעה אין הדעת סובלתן, דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף, פרנס המתגאה על הצבור בחנם. ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ומחזירה. חמשה דברים צוה כנען את בניו, אהבו זה את זה, אהבו הגזל והזמה, ושנאו אדוניכם, ואל תדברו אמת. ת"ר שמונה ט) הן כמנודין לשמים, מי שאין לו אשה, ומי שיש לו אשה ואין לו בנים ואינו נושא אשה אחרת, ומי שיש לו בן ואינו מגדלו לתלמוד תורה, ומי שאינו לובש תפילין, ומי שאין לו ציצית בטליתו, ומי שאין לו מזוזה בביתו והמהלך יחף. ויש אומרים אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה, כגון קידוש וכיוצא בו. מניין שאין שואלים לכלדיים, שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך. מנין ליודע בחברו שגדול ממנו אפי' בדבר אחד, שצריך לנהוג בו כבוד, שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה. והיושבת על דם טהור. פי', צריך להמנע בתשלום ימי טהרה מלשמש מטתו, שכל דם שרואה אחרי מלאת של [שלשה] ושלשים יום לזכר ששה וששים יום לנקבה, דם נדה הוא, [ל]כך צריך להתרחק ממנה. וכמה, רבא אמר עונה. וכמה היא עונה, או יום או לילה. הוא יוסף איש הוצל וכו'. יצחק בר אחא דשמעתא. יצחק חקולא, יצחק בן אלעזר, יצחק בן טבלא, יצחק נפחא, אלו כולן בעלי אגדות ומתנייתא, ונזכר שמם פעם כך ופעם כך, אבל כשמדברין מפיו שמועה מזכירין שמו ר' יצחק בר אחא.

ט) אולי מזיב תפילין בתרתי.

הגהות הב"ח

(א) גמ' יוסף איש הוצל (הוא יוסף הבבלי) תא"מ וג"כ ע' תוס' יומא דף כ"ב ע"ב: (ב) שם ר' יצחק בן אלעאי ר' יצחק בל"ל ותיבת הוא נמחק:

גליון הש"ם

גמ' המדבר אחד בפה וכו'. עיין בבא מציעא דף מט ע"א: תוס' ד"ה ואין לו בנים כו' יש לחזור. עי' מנחות דף מא ע"א:

מוסף רש"י

צהבו פניו. מתמה שמתה (מנחות יח.). **ואסהיד ביה.** בימוהי שלא היה עוד שני בדבר עד (מכות יא.). **ואניני הדעת.** שאינם יכולים לסבול שום דבר מיאוס (סוכה כט.).

רבי יצחק בן אחא דשמעתא הוא רבי יצחק בן פנחס דאגדתא (א) **וסימניך** (ב) (**שמעו נא אחיי ורעיי**) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משמיה דר' יהודה בר' אילעי אכול בצל ושב בצל ולא תיכול אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך כי אתא עולא אמר מתלא מתלין במערבא דאכיל אליתא טשי בעליתא דאכיל ק**קולי** (ג) **אקיקלי דמתא שביב: מתני' מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין וב"ה אומרים** [א]**מברך על היין ואחר כך מברך על היום: גמ'** (ג) **ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין מפני שהיום גורם ליין שיבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא וב"ה אומרים** [ב]**מברך על היין ואח"כ מברך על היום מפני שהיין גורם לקידוש שתאמר** (ד)**דבר אחר ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והילכתא כדברי ב"ה מאי ד"א וכ"ת התם תרתי והכא חדא הכא נמי תרתי נינהו תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כדברי ב"ה פשיטא דהא נפיק בת קול איבעית אימא קודם בת קול ואי בעית אימא לאחר בת קול** (ה)**ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול: מתני' הביאו לפניו** (ו)**מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת** [ג]**הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת**(ז) **ושני תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצוה** [ד]**ר"א** (ח)**(בן) צדוק אומר מצוה** [ה]**ובמקדש היו מביאין לפניו גופו של פסח: גמ'** אמר

רבי יצחק כ"ר אחא דשמעתא. מילתא באנפי נפשה היא. כל רבי יצחק סתם המזכר בשמעתא הוא רבי יצחק ב"ר אחא רבי יצחק סתם באגדתא הוא רבי יצחק בן פנחס: **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן אחא: **אכול בצל ושב בצל.** אכול בצל או ירקות ותשב בצל ביתך ואל תצטרך למכור ביתך: **ולבך רודף עליך.** ומתאוה לאכול כל שעה שהורגלת: **דאכיל אליתא.** אליה כלומר בשר שמן תמיד: **טשי בעליתא.** כשבאין לתובעו הקפומיו הוא נסתר שאין בידו מה לפרוע: **קקולי.** ירקות: **אקיקלי דמתא.** על אשפות (המהר) [העיר] מקום ששאר בני העיר יושבין הוא יושב ואין תובעין לו כלום: **מתני' מברך על היין.** והיה הדין למקדש על הפת. וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' דברים שבין בית שמאי וב"ה בסעודה.** הכא לא חשיב אלא חדא מפלוגתייהו אבל במס' ברכות (דף נא:) איכא טובא: **גורם ליין שיבא.** קודם סעודה: **וכבר קידש היום.** טעם אחר נותן לדבריו דמשקיבלו עליו (מיליאת הכוכבים קידש היום ועדיין לא בא יין לשלחן וכשם שקודש לכניסה כך קודש לברכה: **שהיין גורם לקידוש שתאמר.** שאם אין לו יין או פת אינו מקדש והמקדש על הפת כמקדש על היין וברכת הפת קודם: **תדיר קודם.** במס' זבחים (פט.) נפקא לן מהאי קרא דכתיב במוספין (מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה, מלבד משמע לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו המוספין, וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא ימילה למילף דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב, ומכאן אתה למד לכל התמידין (ברכות שם). **דהא נפיק בת קול.** בעירובין בפ"ק (יג:) יצאה בת קול ואמרה הלכה כבית הלל (יבמות יד. וחולין מד.). **וחרוסת.** מינו ירקות הרבה כתוביס יחד ושמו חרוסת בלשון ארמי (הפרדס עמ' נ).

מוסף רש"י

מברך על היום. בקידוש שבמות וימים טובים (ברכות נא:) כשמקדש בערבי שבתות, קידוש היום תחילה ואחר כך ברכת היין (סוכה נו.). **שהיום גורם ליין שיבא.** כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש (ברכות שם) שאם לא מפני קידוש לא היה מזקק לכוס לפני סעודה (סוכה נו.). **וכבר קידש היום.** משקבלו עליו מו מלאת הכוכבים, ועדיין יין לא בא. לשלחן, וכשם שקודש לכניסה כך קודש לברכה (ברכות שם) כלומר ועוד טעם אחר, שקדש היום מאליו משהשיכה ועדיין יין לא בא לפניו (סוכה שם). **שהיין גורם לקידוש שתאמר.** שאם אין יין לא מקדשין, והמקדש על יין ובכרכת הפת קודמת (ברכות שם וכנ"ל סוכה שם). **תדיר קודם.** נפקא לן במסכת זבחים (פט.) מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה, מלבד משמע לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו המוספין, וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא ימילה למילף דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב, ומכאן אתה למד לכל התמידין (ברכות שם). **דהא נפיק בת קול.** בעירובין בפ"ק (יג:) יצאה בת קול ואמרה הלכה כבית הלל (יבמות יד. וחולין מד.). **וחרוסת.** מינו ירקות הרבה כתוביס יחד ושמו חרוסת בלשון ארמי (הפרדס עמ' נ).

מוסף תוספות

א. שפסק כוותיה. תוס' חולין מד. ב. דמעיקרא מספקא לן משום. שם. ג. שבא לחלוק על דבר תורה דכתיב אחרי רבים להטות. תוס' ב"מ נט. ד. דאגן נמי לא קיימא לן כבת קול דר' אליעזר. תוס' חולין שם. ה. נ"ל. מדקאמר תורה לא בשמים כבר ניתנה לנו תורה מסיני. תוס' ב"מ שם. ו. [ד]ליכא קפא. תוס' ר"פ. ז. דכהאי גוונא אמרינן בגמ' (לקמן קטו.). תוס' ר"פ.

(א) [נ"ל שמעוני אחי ועמיי], (ב) [מתשפת ירים לסיון (תהלים קיג) מתרגמינן מקלקלתא מרים תשובא כך פרש"י בע"ז כח. ד"ה ניקרא וכ"כ רש"י ב"ק כפ. ד"ה מקילקלתא], (ג) ברכות דף נא: סוכה דף נו. [תוספתא דברכות פ"ה הכ"ס], (ד) ג"ז שם בסוכה זמנים דף נא., (ה) ברכות דף נב. עירובין דף ז. יומא דף יד. ב"מ דף נט: חולין דף מד., (ו) ס"פ ירקות וחזרת, (ז) בריש"ף ליתא, (ח) [נ"ל ברכין], (ט) בע"י: הוא יושב, (י) בס"פ טופח: לו, (כ) [דף פט.], (ל) [במדבר כח], (מ) [דף יג:], (נ) [דף נט:], (ס) [נ"ל משגיחין], (ע) [לקמן קטז.], (פ) שיך לעיל, (צ) שיך לעיל, (ק) [ב"מ נט:], (ר) [נ"ל בשמים],

הגהות הב"ח

(א) גמרא דלאגדתא הוא וסימנך:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה אע"פ שאין חרוסת מצוה וכו' וי"ל דסיון דכל עיקר מרור וכו'. נ"ב עיין מהר"מ ברבי חמה על מירופס שאינו מספיק לאכ"ל דס"ל חרוסת מצוה זכר לטיט. ולפע"ד נראה ברור דכוונת התוס' בזה ג"כ ההר"ן דסיון דטיבול בעצמה הוא ואינו אכילה אינו מבטל וכמ"ש התוס' נמי במנחות דף כ"ב ע"ב ד"ה מכאן וכו' וא"כ אף לרא"ל א"ש באופן שמירוץ התוס' והר"ן בזה שפה אחת ודבריהם אחדים הם והנלענ"ד כתבתי ודוק ועיין רדב"ז חלק ג' דפוס פיורדא סי' תקמ"ד שכתב מעין דברי אלה:

רבינו חננאל

וסימניך שמעוני אחי ורעמי (ב)הנזכר בן אחא הוא בעל השמועה. מאן דאכל **אליתא טשי בעליתא.** כלומר, מי שמנהגו לקנות בשר שומן באשראי ואוכל, מתחבא בעליות שלא יבוא הקצב ויאמר לו איני מניחך עד שתתן לי דמי הבשר. אבל מי שמנהגו לאכול ירקות שדה. יושב על השוק שבאשפה ואינו חושש, שאין מי שנושה בו. **מתני'** מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומ' מברך על היום וכו' וב"ה אומ' מברך על היין ואחר כך מברך על היום. ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה, ב"ה אומר' מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושה שתאמר. ד"א ברכת היין תדירה ברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. והלכתא כב"ה, ואסיקנא דר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. הוא דאמר הכא הלכה כב"ה. **הביאו לפניו מטבל בחזרת.** פי', הביאו לפניו השלחן מטבל החזרת בחרוסת ומברך בורא פרי האדמה. ומפסיק עד שמגיע לפרפרת הפת, והיא עת אכילת המצה. **הביאו** לפניו מצה וחזרת וחרוסת.

(ב) נראה דל"ל ר' יצחק המזכר בשמעתא בן אחא הוא בעל השמועה.

(ג) **ואין** מיסב בסעודת מצוה. היינו סעודת מילה דאמר במדרש דיצול מדינה של גיהנם וסעודת נישואין בת"מ ובת כהן לכהן ודוקא שיש שם בני אדם מהוגגין כדאמרינן בזה בורר (סנהדרין דף כג.) נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא כן יודעין מי מיסב עמהם:

(ד) **צריך** לנהוג בו כבוד. בשלא למד ממנו דבלמד ממנו אמרינן (אבות פ"ו) בדוד (עשאו) [קרלאו] רבו אלופו ומיודעו שלא למד אלא שני דברים מאחיתופל:

דאמר אין משגיחים בבת קול. ומ"ת מאי שנא דקי"ל כבת קול דב"ה ולא קי"ל (ה) כב"ק [א]דרבי אליעזר וי"ל דהכא ב"ה הוו רובא אלא [ב]דב"ש מחדדי טפי אבל התם דב"ק היה כנגד רבים [ג]לא קי"ל הכי ובת קול לא יצתה אלא לכבודו דקאמרינן התם מן השמים יוכיחו ומ"ת מ"כ היכי קאמר רבי יהושע היא הא רבי יהושע קאי אבת קול דר"א [ד]וי"ל מדקאמר אין משגיחין בב"ק משום דלא (ו) (מן השמים) היא [ה]משמע דבכל דוכתא ליתא לן למיזל בתר בת קול:

הביאו לפניו. פי' רשב"ם ירקות. ואין נראה מדלא קתני בהדיא הביאו לפניו חזרת כדקתני בסמוך הביאו לפניו מצה ונראה כפי' ר"ח הביאו לפניו שלחן שהרי אין מביאין השלחן עד אחר קידוש ועל השלחן מונח החזרת:

מטבל בחזרת. כלומר אוכל החזרת בטיבול כמו השמש מטבל בבני מעים וכן מטבל בירקות ובקרא נמי משמעי הכי כי תקרעי בפוך עיניך (ירמיה ד) שמנחת הפוך בעינים ופי' רשב"ם דהאי טיבול לאו בחרוסת דהא אכתי לא בא כדקתני סיפא הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ואין זה ראיה דהא קתני הכא חזרת ותניא נמי בסיפא ועוד דחזרת צריך להטביל בחרוסת משום קפא ומיהו היכא שהטיבול ראשון הוי בשאר ירקות[1] אין צריך לטבול בחרוסת אלא או בחומץ או במים ומלח כמו שהיה נוהג ר"ת דהא אמר בגמרא דחרוסת משום קפא וליכא קפא אלא במרור וכ"ש לר"א בר צדוק דקאמר מצוה זכר לטיט דלא שייך אלא במרור לזכר דומיהו אם חייסא בחומר (שמות ה) ועוד דלא שייך מצוה שטיבול ראשון אינו אלא להיכירא ודלא כה"ר יוסף שעשה בסדרו ויטבול בחרוסת וכן רבינו שלמה בסידרו וה"ר שמעיה: **עד שמגיע לפרפרת הפת.** פרפרת קרי המרור שאוכל אחר המצה ופרפרת כלומר ממשכת המאכל כמו פרפראות לחכמה (אבות פ"ג מי"ח) שהירקות ממשיכות הלב למאכל ומדקרי למרור פרפרת הפת רמז במשנה דמצה קודמת למרור כדאמר בגמרא:

הביאו לפניו מצה. לפי שעקרו השלחן לפני מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו לפניו מצה ועקירת שלחן היא כדי שישאל הבן ואביו עונה לו עדיין יביאו שלחן לעשות טיבול שני והבן ישאל למה אנו מטבילין שתי פעמים ומיד כשעוקרין מחזירין לפניו והמצה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה מצה זו מרור זה וכדאמר (לעיל לו. ולקמן דף קטו:) לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה: **אע"פ שאין חרוסת מצוה.** ואם תאמר אמאי לא אתי חרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה[2] א] וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא לא מקרי ביטול בכך:

(ה) **שני תבשילין.** דגמרא [ע"ב] מפרש כנגד מי: **גמ'** זאת

(ו) [לקמן קטז.], (ז) [לקמן קטו.], (ח) [לקמן קטז.], (ט) [לקמן קטז.], (י) [לקמן קטז.], (כ) [לקמן קטז.], (ל) [לקמן קטז.], (מ) [לקמן קטז.], (נ) [לקמן קטז.], (ס) [לקמן קטז.], (ע) [לקמן קטז.], (פ) [לקמן קטז.], (צ) [לקמן קטז.], (ק) [לקמן קטז.], (ר) [לקמן קטז.], (ש) [לקמן קטז.], (ת) [לקמן קטז.], (א) [לקמן קטז.], (ב) [לקמן קטז.], (ג) [לקמן קטז.], (ד) [לקמן קטז.], (ה) [לקמן קטז.], (ו) [לקמן קטז.], (ז) [לקמן קטז